

Erik Lindgren

Något om landsbygdens

Posthistoria från

Dals och

Lysings härad

i Östergötland

Innehåll

	sid
Vadstena	3
Ödeshög	6
Stora Åby	8
Hästholmen	10
Rogslösa	11
Rök	11
Trehörna	14
Flugebo	16
Örberga/ Arneberga	17
Alvastra	18
Borghamn	18
Svanshals	19
Väversunda	20
Herrestad	20
Hedaslätt	21
Boet	21
Nässja	21

Förord

De böcker som jag hittills skrivit om posthistoria har i allmänhet begränsats geografiskt till ett eller två häradar. Bortsett från manuskript om halländsk och bohusslänsk posthistoria, vilka ännu inte gått till tryck, har jag inte försökt mig på att skildra ett helt landskaps posthistoria i en enda bok. Till och med när jag begränsar mig till ett härad eller ett par häradar kan jag bara slumpvis välja exempel på utvecklingen inom olika områden. Detta gäller också för de två häraderna längs Vätterns strand från gränsen mot Vadstena i norr till gränsen mot Småland i söder.

Det är således inte fråga om att beskriva postens utveckling i sin helhet på de olika orterna. Det blir i stället exempel på händelser av varierande slag på en och annan plats, händelser som i någon mån belyser problem som uppstår i relationerna mellan Posten och samhället eller mellan Posten och dess anställda. I några fall har jag inskränkt mig till att redovisa tidpunkter för tillkomst och utveckling jämte uppgifter på föreståndarnas namn. För järnvägspoststationer nämner jag dem som formellt hade postansvaret även om själva sysslan överläts på annan i järnvägens tjänst.

Under de 15 decennier, som berättelserna omspanner, har framför allt kommunikationsnätet utvecklats både landsvägs- och sjöledes, något som man kanske bör i åtanke för att förstå de villkor som gällde närmast före och länge efter sekelskiftet 1800/1900.

För var och en av postorterna söker jag berätta något om utvecklingen, om tillkomsten och utvecklingen och om något av skeendet under deras existensperiod. Så långt det är möjligt med arkivhandlingars hjälp söker jag i första hand berättelser på "gräsrotsnivå". Alla uppgifter är hämtade från handlingar i Postens centralarkiv eller ur Ernst Grapes bok POSTKONTOR OCH POSTMÅSTARE. Om någon annan källa utnyttjas undantagsvis, anger jag det.

Vid 1992 års ingång genomfördes en divisionalisering av Posten. Därigenom ändrades förhållandena bland annat så att det på större orter finns olika chefer för de olika divisionerna. De minsta postkontoren har ingen formell chef utan tjänstemän som lyder under chefen för brev- eller chefen för bank- och kassadivisionen på en större ort inom regionen. Med denna förändring har jag funnit det utsiktslöst att försöka få fram namn på dem som ansvarar för de olika postkontoren.

De olika orterna presenteras i den ordning de fått fasta postanstalter, tidsmässigt sett och således med början på Ödeshöj. Städerna ingick inte i häraderna, men jag har ändå ägnat några ord också åt Vadstena, varifrån poststationer inom Dals härad administrerades under en lång period.

Flera poststationer har tillkommit samtidigt. De presenteras inbördes i bokstavsordning. Berättelsen bjuder också på exempel hur järnvägen mer eller mindre självklart påverkat poststationsbeståndet.

I mina skrifter har jag hittills försökt ange någorlunda exakt datum för organisationsförändringar och händelser som jag velat belysa. I många fall har sådan precision troligen inte någon betydelse och jag föreställer mig att historiker i allmänhet inte räknar så nummerologiskt, när det gäller längre tidsperioder. Det finns vissa uppgifter som i extrema fall kan ha betydelse för samlares värdering av frimärken med tydliga datumstämplat. Därför försöker jag vara exakt i fråga om start- och slutdatum för poststationer (postkontor).

Någon gång anger jag poststyrelsens diarienummer för ärenden ur vilka uppgifter kan hämtas om utvecklingen. För dem som önskar fördjupa sig underlättas därmed vidare forskning vid besök på Postens centralarkiv i Stockholm.

I citat moderniserar jag stavningen men gör inga ingrepp i texten. Huvudvikten har jag lagt på utvecklingen av landsbygdens postförhållanden. Vissa enkla fakta om postens organisation upprepas för att läsaren skall slippa bläddra tillbaka. Jag är tacksam för synpunkter.

Erik Lindgren



ca 1643--

Vadstena

Postkontoret i Vadstena är ett av de äldre i vårt land. 1636 räknas som postverkets födelseår genom drottning Kristinas förordning om "Post-båden", daterad den 20 februari 1636. Ett dussintal postkontor inrättades då samt några huvudpostlinjer. Under den följande tioårsperioden tillkom så många, att man räknade med ett 30-tal postkontor 1645, det år då Sverige övertog Halland från grannlandet i söder. Postkontoret i Vadstena hör till dem som inrättades omkring 1644.

Den förste postmästaren i Vadstena uppges ha varit Jöns Palm. Troligen fungerade han som postbonde och postförare och något postkontor i vårt tids mening torde inte ha funnits. Palms dotter Beata gifte sig med Jöns Persson, som var postmästare i Vadstena under perioden 1669-1691. Han dog i november 1691, blott 42 år gammal. Fru Beata hade troligen svarat för postkontoret under makens hela formella tjänstetid, då denne haft annan sysselsättning för att klara familjens uppehälle.

På den tiden var det inte sällsynt att änkan fick behålla postkontoret, åtminstone under ett nådeår, men en efterträdare var redan utsedd, när Beata begärde att få behålla tjänsten. Augustin Ulvin blev sålunda den tredje ordinarie postmästaren i Vadstena (1691-1706), följd av Birger Eliasson Tollbom (1707-1727), Torsten Hellstrand (1728-1738), Daniel Palmgren (1738-1740), Magnus Wetterling (1741-1762), Abraham Sahlstedt (1762-1778), Lars Georg Lindblom (1779-1785), Johan Lorentz Gillberg (1785-1790), Carl Johan Gillberg (1790-1799), Erik Magnus Wickelius (1799-1803), Svante Benjamin Ljungqvist (1803-1826), och Anders Abraham Ringqvist (1827-1852).

Med den sistnämndes efterföljare, Carl Johan Strand (1853-1881), har vi kommit fram till det kanske mest expansiva skedet i svenska postverkets historia före vår egen tid. Strand fick sålunda vara med om enhetsportots införande och därmed frimärkets tillkomst 1855, kronobrevbåringens avveckling (i Östergötland 1875), och lantbrevbåringens införande (östgötsk premiär 1879). De postmästare som upplevde 1855 års portoreform miste en del av sina inkomster bl a på grund av att ersättningar bortföll för att hålla räkningskapet åt dem som betalade porton för avgående post periodvis.

Poststyrelsen föreslog i en underdånig framställning år 1857 till regeringen (diarienummer 1857:334) gratifikation till postförvaltare "för minskad sportelinkomst i följd av det nya portosystemet införande" och "genom postreformen förlorade inkomster av lösväskor, posträkningar m m".

Regeringen beslöt den 16 januari 1857 att bifalla poststyrelsens framställning. För postmästare Strands del rörde det sig om en gratifikation på 33 Rd 16 skilling. Det hörde till de lägre beloppen. Allra minst tillföll postmästaren i Kungälv (25 Rd), medan två andra postmästare fick samma belopp som Strand Rd 33:16, nämligen postmästarna i Köping och Falköping. Allra högst ersättning fick postmästaren i Norrköping med Rd 333:16 och närmast postmästaren i Åmål med Rd 183:16. Beloppen speglar i viss mån brevrensens omfattning inom de olika förvaltningsområdena.

Strands efterträdare Gustaf Herman Lindberg (1882-1896) fick uppleva Postsparbankens tillkomst (1884) och kunde glädja sig åt en efter hand bättre stabilitet i postverkets ekonomi efter den påfrestning som bl a kronobrevbäringsreformen medförde. Citat som görs i denna skrift i samband med omorganisationer av postnätet inom Dals härad härrör i huvudsak från Strands och Lindbergs svar på remisser från poststyrelsen eller postinspektionen.

Philip Palme efterträdde postmästare Lindberg 1896 efter att ha varit chef för postkontoret i Ljungby under en 30-årsperiod, varav tio år som vikarie. Före den formella tillsättningen i Ljungby hade han haft en enorm arbetsbörda i anslutning till kronobrevbäringsreformen, som genomfördes ett år tidigare i Småland än i Östergötland. Något av detta speglas i boken **Posthistoria från Ljungby kommun**, sid 19-20. Om den inte finns tillgänglig på biblioteken, står jag till tjänst med min restupplaga.

Palme var kvar i Vadstena till sin död i december 1905. När tjänsten skulle tillsättas efter honom, kunde hugade spekulanter låt sig informera litet om villkoren genom att läsa om dessa i den fackliga tidskriften SVENSKT POSTARKIV. Notisen återges i sin helhet på nästa sida.

Bland dem som sökte befattningen fanns Emil Wilhelm Lundgren. Hans tid som postmästare i Vadstena varade från 1906 till 1913. Därefter ser chefslängden ut på detta sätt:

Johan Henrik Frithiof Strömmerstedt (1913-1930)
Gustaf Hugo Spångberg (1930-1934)
Sven Axel Leopold Walter von Hülpershausen (1934-1939)
Gerhard Reinhold Ringh (1939-1941)
Otto Gerhard Hagberg (1941-1944)
Uno Sixten Palmqvist (1944-1947)
Lars Leonard Westlund (1947-1957)
Erik Albin Ledin (1958-1967)
Hjalmar Salander (1967-1976)
Hans Petri (1977-1987)
Harriet Holst
Carina Lönn

Vid Carinas tillsättning i november 1993 skrev Motala Tidning bl a att hon var entusiastisk inför sin nya uppgift och citerade henne med bl a dessa ord: *"Jobbet är spännande och jag tycker om service och kontakt med människor. Jag är mycket imponerad av Vadstena och överallt möter jag en positiv inställning"*. Efter genomförd divisionalisering och andra 1990-talsförändringar utövas en del av chefskapet vid postkontoret i Vadstena av försäljningschefen Gunilla Broberg i Vadstena.

De lediga postkontoren.

Vadstena (4:e kl.) I föl utgjorde postmästarens öfverprovision 294:26, arfvode för räkningshållande 66:38, för lösväskor 126:—, inkomster från postsparbanken 17:99. Dispositionsanslag utgår med 500:— och expensanslag med 550:—. Postverket förhyr lokal, bestående af tre rum, nämligen expeditjonsrummet med afdelning för allmänheten, postmästarens rum och ett s. k. tidningsrum. Lokalen är förstklassig, rymlig, ljus och treflig samt ändamålsenligt inredd. Det är ganska svårt att erhålla lämpliga bostadslägenheter. Dylika betinga i allmänhet årshyra om 70:— à

80:— pr rum. I samma hus som postkontoret finnes en sjurumsvänning för 700 kr. Skatter till kommun, kyrka och skola utgå med 6:80 per bevillningskrona. Samhället har vattenledning och ytterbelysning. För närvarande finnes femklassigt läroverk för gossar samt sjukklassigt för flickor, men fr. o. m. hösten 1906 antagas dessa läroverk komma att förändras till sexklassig skola.

Gångse pris å följande förnödenheter äro: färskt fläsk 1:20, fårkött 1:20, kalvkött —:80 à —:90, oxkött 1:—, sötmjölksost 1:40, smör 2:20, allt pr kg., oskummad mjölk —:10 pr l., potatis 5:— pr tunna, ägg 1:50 pr tjog, björkved 17:— pr storfamn, barrved 12:—.



Många minnespoststämplor har ägnats åt Vadstena. Vid en omröstning, som Postens filateliavdelning anordnade 1972 om de populäraste minnespoststämplorna genom tiderna, blev enligt deltagarna den tredje populäraste den stämpel som tillverkades i anslutning till Birgittadagen 1941. Totalt bedömdes 35 stämplor, framplockade av en expertjury, bestående av postmuseichefen Gilbert Svensson, postens byrådirektör Inger Swärd och redaktören Sigurd Tullberg.

Ödeshög



1840-01-01--

Ett kungligt brev den 5 juni 1839 medgav att ett postkontor med namnet Ödeshög skulle få inrättas med 1840 års ingång i närheten av Stora Åby kyrka några kilometer öster om Ödeshög. Det kunde då inte kallas Åby, eftersom det fanns ett postkontor med det namnet i Skåne och märkligt nog fick postkontoret grannförsamlingens namn. Det uppges att den tillförordnade regenten, kronprins Oscar, hade bestämt, att postkontoret skulle ges namnet Ödeshög.

Framställningen om postkontoret hade bland annat motiverats med att det var stora avstånd, ca tre mil, till postkontoren i Skänninge, Vadstena och Gränna. Postärenden medförde därför både kostnad och tidsspillan genom långa resor. Detta motiv känner vi igen inför tillkomsten av andra postkontor som inte låg i städer. Ett exempel är postkontoret med namnet Qvarsebo, som inrättades år 1725 vid Qvarsebo gård i Mossebo socken. Inför det beslutet hade kanslikollegium i en skrivelse till regeringen citerat ett påpekande från ridderskapet och adeln under föregående riksdag, "att vissa trakter i Älvsborgs och Jönköpings län hade 5, 6, 8 mil till närmaste postkontor".

Ett annat motiv för tillkomsten av postkontoret vid Stora Åby kyrka var det faktum att det förhållandevis närliggande Ödeshög hade en hamn vid Vätterns strand med möjlighet till avsättning av betydande kvantiteter spannmål på andra orter via sjöfrakt. Regeringsbeslutet om postkontoret innebar emellertid att det skulle vara i verksamhet på försök under ett år. Det fanns också papper som visade, att om den blivande postmästaren inte var bosatt på orten, skulle en lämplig lokal tillhandahållas mot låg hyra.

Den förste postchefen i Ödeshög var Gustaf Mauritz Edfelt, som dog redan i september 1840, 60 år gammal. Därefter tillsattes Olof Åkesson Cervin (1840-1882), först som vikarie. Han blev ordinarie sedan ett nytt kungligt brev den 24 juli 1841 hade avgjort att postkontoret skulle få bestå.

Åkesson Cervin hörde liksom kollegan Carl Johan Strand i Vadstena till dem, som genom regeringsbeslutet i januari 1857 fick gratifikation för förlorade inkomster på grund av 1855 års portoreform. Cervins ersättning uppgick till Rd 66:32, dubbelt så mycket som Strand i Vadstena fick.

Litet utrymme skall här ägnas åt ett helt annat ärende som var till behandling under Åkesson Cervins tid. Postbonden Johannes Andersson i Gyllinge skrev den 17 mars 1858 till poststyrelsen och berättade att han hade skjutsat snällposten den 10 februari samma år från Sjöberga till Gränna med postiljonen J M Wettermark och en röd sex år gammal blås som dragare. Andersson fortsatte:

"Postiljonen körde helt strängt, en timme åtgick; vid ankomsten till Gränna ville jag klaga över Wettermarks åtgörande men blev av Wettermark vederlagd och av postmästaren utvisad. Flera gånger under vägen bad jag Wettermark skona hästen, men ju mera slog han hästen. Jag hade ej annan utväg än begiva mig hem med min förkörde häst, vilken sedan aldrig kunde gagnas. Jag kunde ej leda honom till vatten. Materia flöt jämt ur näsa och mun på honom, den 24:de i samma månad dog hästen".

Brevet åtföljdes av flera vittnesuttalanden till förmån för Johannes. Vid utredningen vägde de ord tyngre som postmästare von Wernstedt i Gränna tillfogade ärendet. Han skrev, att den bonde som skjutsat posten med postiljon Wettermark från Sjöberga till Gränna den 10 februari 1858 och ej själv kört sin häst hade "klagat under hela vägen och sagt att han kör en mil på 1 1/4 timma, då Wettermark för att ej komma fram efter förskrivna tid, nödgats aga hästen".

Detta stämde inte helt överens med postiljonens utsago som var följande:

"Johannes Andersson angiver att jag körde hans häst, vilket är sanningslöst, utan gjorde berörde Andersson det själv, men utkomne ett stycke på vägen från Sjöberga ansåg jag att han körde allt för sakta, så att jag ej kunde på den föreskrivna tiden hinna fram till Gränna, manade jag på hästen, då Andersson sade att hästen är behäftad med kvark, men jag körde fram på min tid, 1 1/4 timma på milen".

Det fanns inga vittnen som kunde intyga att hästen hade haft kvark. Att bevisbördan låg på bonden blev denne inte medveten om, förän beslut var fattat. Postinspektorn i Linköping underströk den 12 april 1858 i ett brev till poststyrelsen sin övertygelse att postiljonen "icke genom körning vållat skjutshästens död, som troligen förorsakats av den kvarka, varav kreaturet redan förut lär ha varit angripen, vilket även av Johannes Anderssons egen klagoskrift tycks utvisas, då däruti säges att materia jämt flöt ur näsa och mun".

På detta uttalande avgjordes ärendet. Poststyrelsen ansåg sig inte kunna medge någon ersättning till skjutsbonden för den förlorade hästen. Men hästens ägare fick inte något besked om beslutet och skrev ett nytt brev till poststyrelsen efter ett år. Han anförde att "om ej inom kort det behagar Kungl. Generalpoststyrelsen att lämna svar och göra resultat, så ämnar jag mig klaga direkt till Hans Kungl. Maj:t, ty för det jag är skyldig skjutsa snällpost, är jag väl ej pliktig låta opåtalat en vildsint och vårdslös postiljon ihjälköra mina kreatur. Nya lagen stadgar dessutom straff för den ägare som själv misshandlar sina kreatur, och då måste falla av sig själv, att då annan skadar eller dödar någon annans djur, den därför måste efter lag ansvara".

Poststyrelsens svar sändes den 14 april 1859 till postmästaren i Ödeshög. Det är intressant inte minst därför att det visar på de länge tillämpade reglerna om hur de som vände sig med önskemål eller klagomål till högre instans kunde informeras om resultatet. Svaret hade bl a följande innehåll:

"Ehuru det icke tillkommer Kungl. Styrelsen att meddela enskilda sökande underrättelse om de beslut Kungl. Styrelsen fattar över inkomna ansökningar, utan sökandena hava att själva eller genom ombud därom göra förfrågan hos Kungl. Styrelsen, har Styrelsen likväl velat härmed anbefalla Postmästaren att Johannes Andersson förstärkt, det Kungl. Styrelsen, sedan vederbörande

hörde blivit och sig förklarad, genom beslut den 15 april 1858, enär ingalunda styrkt blivit, att hästens död förorsakats genom ansträngning under postskjuts, utan fastmer förekommit, att kreaturet varit med kvark behäftat, Styrelsen icke funnit sig kunna någon ersättning medgiva; varjämte Postmästaren har att Andersson meddela, det han, i händelse av missnöje med beslutet, äger att Resolution däröver hos Kungl. Styrelsen utlösa".

Byråkratin kunde skrämja vem som helst. Med detta besked från poststyrelsen via postmästaren i Ödeshög var det föga troligt, att Andersson ville göra sig besväret att skaffa en beslutsavskrift och med den som stöd göra en överklagning, som förmodligen inte skulle ge honom något annat än mer bekymmer och kostnad för skrivhjälp.

Under Johan Bengtsons tjänstperiod (1883-1893) byggdes järnvägen Fågelstad-Vadstena-Ödeshög och det blev nödvändigt att flytta postkontoret från Stora Åby till närheten av Ödeshögs järnvägsstation. Posttransporterna skulle ju nu ske med tåg i stället för landsvägsledes. Till detta kom också det faktum att Ödeshögs samhälle hunnit utvecklas till att bli ett centrum för bygden. Där borde postkontoret ligga. Man måste vara flexibel och följa med i utvecklingen.

Poststation begärs i Stora Åby

Flyttningen skedde dock inte friktionsfritt. Under en stor diskussion vid kommunalstämman med Stora Åby församling den 16 oktober 1888 anfördes, att olägenheter hade uppkommit genom postkontorets flyttning från Backasand till järnvägssamhället. Kyrkoherde Joh. Fr. Håhl fick uppdraget att framföra stämmans synpunkter till poststyrelsen. Önskemålet var att kompensera förlusten genom att inrätta en poststation vid Stora Åby kyrka.

När kyrkoherden fullgjorde sitt uppdrag två dagar efter stämman, återopade han det nära 50 år gamla cirkulär från poststyrelsen, som baserades på det kungliga brevet. Enligt detta skulle Stora Åby församling ha tillförsäkrats att "inom sitt område äga ett postkontor, vilken förmån nu till stort men och förfång för allmänheten gått förlorad".

Stämman tog genom denna hänvisning knappast hänsyn till den förändring som samhället hade undergått sedan postkontoret öppnades med 1840 års ingång. På den tiden var postnätet ännu föga utbyggt. De representanter för Stora Åby, Ödeshögs, Västra Tolstads, Heda, Röks och Svanshals församlingar i Lysings härad, som den gången begärde ett postkontor hade ju motiverat framställningen med de stora avstånden till då befintliga postkontor. Ett halvt sekel under en sjudande utvecklingsperiod innebar stora förändringar. Detta återspeglas i remissyttrandet av postmästare Johan Bengtson. Han skrev i anslutning till sockenstämmans och kyrkoherdens erinran om kungabrevet, att

"slikt tal betyder ingenting, ty när postkontoret allra först inrättades, då beläget vid Stora Åby kyrka, var Ödeshögs by ej synnerligen bebyggd och affärsverksamheten var på den tiden nästan lika stor i Åby som i Ödeshög".

Postmästare Bengtson ville "på det högsta avstyrka nämnda ansökan om en poststations inrättande vid Stora Åby kyrka". Poststyrelsens beslut blev också att lämna ansökan utan avseende. Långt senare fick Stora Åby socken en poststation längre söderut. Mera därom i avsnittet om Boet.

Under remissbehandlingen av ansökan om en poststation kom det två skriftliga framställningar om lantbrevbäring. Postmästare Bengtson var positiv till dessa och uttalade i ett brev till poststyrelsen den 8 november 1888, att en lantbrevbäringslinje "skulle vara till stor nytta i all synnerhet för socknens skogsbygd". Vid ett följande anbudsförfarande blev A A Svensson i Stora Åby den minstbjudande för en linje från Ödeshögs postkontor över Stora Åby kyrka till Ruskilsby. Han gick två gånger i veckan, onsdagar och lördagar från Ödeshög kl 11 på förmiddagen och kom till Ruskilsby efter 4½ timmar. Efter en timmes uppehåll i Ruskilsby var han åter i Ödeshög kl 9 på kvällen.

Nils Peter Jacobson var postmästare i Ödeshög 1893 - 1897 och efterträddes av Emil Wilhelm Lundgren (1897-1906). När denne fick befordran till Vadstena, kunde intresserade sökande i fackorganet SVENSKT POSTARKIV läsa följande om villkoren för postcheferna i Ödeshög

De lediga postkontoren.

Ödeshög (4:e kl.) 1906 utgjorde postmästarens öfverprovision till 300:95, arfvode för räkningshållande 26:87, för expedition af lösväskor 12:—, från postsparbanken 19:57, dispositionsanslag 720:—, fekräkningspenningar 60:—. Postverket förhyr lokal, bestående af tre rum, ljus, rymlig, treflig samt ändamålsenligt inredd. Afgående postmästarens bostadsvåning kan få öfvertagas efter uppgörelse med honom, som innehar kontrakt till 1907; sju rum 425:—, åtta rum 500:—.

Skatter till kommun, kyrka och skola utgå med 3:70 pr bevillningskrona. Vattenledning och ytterbelysning finnas ej; Ej heller högre skolor. Närmaste fullständiga läroverk ligga i Vadstena och Linköping. Samhället har läkare, apotekare, bank och alla slags yrkesidkare.

Gängse pris å följande artiklar äro: färskt fläsk 1:—, fårkött—:75, kalkkött från —:45, sötmjölksost 1:25, oxkött 0:70—0:90, smör 1:75 (medelpris), mjölk 0:25 pr kanna, potatis 4:— å 5:— pr tunna, ägg —:85 per tjög, björkved 13:— pr famn, barrved 9:—.

—*—

Ödeshög hade ett förvaltningspostkontor fram till år 1920 med ett tiotal underlydande poststationer, däribland flera av dem som berörs i denna skrift, Alvastra, Arneberga, Borghamn, Herrestad, Rogslösa och Väversunda.

Jag lämnar inte något ytterligare utrymme åt Ödeshögspostens historia i detta häfte. Inför 150-årsdagen 1990 beskrevs den föredömligt av postinspektör Folke Sundholm i Linköping i en minnesskrift som delades ut till de ca 2500 hushållen inom adressområdet. Framställningen är väl värd att ta del av. Den finns att låna från Postmusei bibliotek.

Enligt senast tillgängliga uppgifter är Tommy Thörn postmästare i Ödeshög med ansvar för service till närmare 2400 hushåll.

Hästholmen

Redan den 1 oktober 1863 inrättades en poststation i Hästholmen. Ett av argumenten vid kronofogde Duses begäran hos länsstyrelsen om stöd för dess tillkomst var "*att sedan ångbåtskommunikation emellan alla städer och hamnar vid sjön Vättern numera blivit ordnad, jag anser den föreslagna poststationen vid Hästholmens hamn vara för ortens affärsmän och korrespondenter behöfvig*". Duse lanserade hamnfogden Fr. August Svenerz som foreståndare, men när det kom till kritan, som man säger, blev förre kaptenen Ernst Viktor Sahlberg antagen. Efter hans död 1866 förestods poststationen av änkefru Emma Amalia Sahlberg till 1875 och därefter av Ingeborg Maria Tilander.

Järnvägens tillkomst medförde uppsägning av kontraktet med fröken Tilander och den 14 november 1888 flyttades poststationen till järnvägsstationen. Där ansvarade följande järnvägsmän för postgöromålen till poststationens indragning den 31 mars 1966: Lars Constantin Lundqvist (1888-1889), Gustaf Ludvig Hellström (1889-1919), Gustaf Arvid Pettersson (1919-1944), Birger Steen (1944-1956), Adolf Gunnar Widman (1956-1958) och Carl Einar Granath (1958-1966). Den sistnämnde pensionerades 1966 och Hästholmens trafikplats gjordes obemannad med viss betjäning av gods genom ett SJ-ombud.

Efter poststationens indragning betjänades postkunderna med lantbrevbäring från Ödeshög. Som komplement till denna fanns ett postombud till och med juni 1976.

En poststation med namnet Vestra Hästholmen fanns i Blekinge under tiden april 1885 - juni 1890. Om den har jag berättat i posthistoriskt häfte nr 79, "Posthistoria från Blekingekusten".

Rogslösa

Poststyrelsen godkände i ett brev den 10 december 1874 till länsstyrelsen i Linköping det därifrån insända förslagskontraktet med f d fanjunkaren K Landström om befattningen som föreståndare för den poststation som öppnades i Rogslösa med 1875 års ingång. Hans årsarvode blev då 100 kr men det höjdes till 200 kr från den 1 juli 1877.

Med järnvägens tillkomst blev Landström uppsagd från sin befattning. Han var då 80 år gammal. Poststationen flyttades till järnvägsstationen den 14 november 1888 och Gustaf Ludvig Hellström fick ansvara för både post och järnväg i Rogslösa till följande år. Hans yngre kolleger med samma ansvar var följande: Oskar Leonard Kind (1889-1893), Simon Jonas Malm (1893-1910), Carl Oskar Julius Malmén (1910-1923), Carl Ludvig Lund (1923-1942) och Carl Einar Granath (1942-1958). Därmed var det slut på samgåendet mellan post och järnväg. Den 1 november 1958 skildes de båda företagen åt och med posten kvar i stationshuset en kortare tid blev Karin Ingeborg Johansson föreståndare. År 1960 flyttades poststationen till kommunalhuset där den blev kvar till indragningen med oktober månads utgång 1965.



Rök

Inom det område som berörs i denna skrift öppnades vid 1875 års ingång fyra poststationer, Rogslösa, Rök, Trehörna och Örberga. De ingick i det beslut som poststyrelsen sände till länsstyrelsen i Linköping den 10 december 1874. I detta bekräftade poststyrelsen tidigare förhandlingar om åtgärder inför postverkets övertagande av ansvaret för kronobrevbäringen med godkännande av de flesta förslagskontrakt som hade upprättats genom länsstyrelsens försorg med de personer som föreslagits bli poststationsföreståndare eller postförare.

Några av förslagskontrakten hade av olika skäl inte kunnat godkännas, huvudsakligen emedan "*inrättande av dessa postanstalter jämte postlinjer icke av länsstyrelsen ansetts erforderligt vid det sammanträde inför länsstyrelsen rörande regleringen av postförbindelserna inom länet, vilket ägde rum i slutet av sistförflutne juli månad, och då desamma anordnande icke synes skäligen kunna grundas på bestämmelserna i Kungl.kungörelsen den 5 december förlidet år om kronobrevbäringens upphörande och om sättet för fortskaffande av de försändelser, för vilka nämnda brev bäring fått anlitats*".

Men kontraktet om en poststation i Rök blev godkänt och till föreståndare antogs skolläraren P Leonard Lynell med en årlig ersättning av 100 kr. Det stämde inte med vad han tyckte sig vara utlovad. Han skrev den 20 februari 1875 ett brev till poststyrelsen med följande innehåll.

"Då länsman Moselius i Lysings härad å Kungl.Poststyrelsens vägnar uppgjorde kontrakt med undertecknad att vara postexpeditör i Rök, åtog jag mig att övertaga denna befattning och undertecknade kontraktet mot årlig avlöning 150 kronor, men å Generalpoststyrelsens skrivelse å den 10 december sistlidne år till Skänninge postkontor, finner jag att det ej mig är tilldelat mera än 100 kronor. Orsaken till detta förhållande känner jag ej, och får jag vördsamt anhålla om upplysning därom; ty hade jag förutsett detta hade jag ej emottagit denna befattning, emedan korrespondensen är härstädes så stor, att min mesta tid är upptagen med densamma skötande, då här är postgång emellan Jönköping och Skänninge varje söckendag och dessutom post mellan Rök och Trehörna tvenne gånger i veckan och i Rök är den högst betydlig, som mina protokoller komma att framdeles visa, och anhållandes jag vördsamt att på grund härav måtte erhålla den summa jag enligt undertecknade kontrakten 150 kronor ingått, från början av min tjänstetid och tills den upphör.

Men även härmed får jag ödmjukligen uppsäga mig med postexpeditörsbefattningen i Rök och varda från densamma skild efter tre månader räknat från den 1 nästa mars, såvida icke Kungl.Poststyrelsen vill ingå på att tilldela mig en bättre avlöning, min begäran är 400 kronor per år, då jag, som jag nu blivit underrättad om, får utan ersättning hålla bostad och plats för postens skötande. Bevis över uppsägningen anhålles ödmjukligen.

Poststyrelsen skrev till postmästaren i Skänninge, som tillstyrkte bifall till Lynells äskande, samt till länsstyrelsen med begäran om förslag på lämplig person som kunde ersätta Lynell. Länsstyrelsens svar återges på nästa sida.

W-1868

Mik. d. 27 Mars

Höf. Kongl. General Post Styrelsen

1875 Den 30 Mars samma Ålfors och

Med anledning af Kongl. Poststyrelsens Skrifvelse den 2 innevarande månad angående förslag af lämplig person till Poststationsföreståndare i Rök efter J. L. Lynell, som afsgit sig befattningens bestridande, för Konungens Befallningshållande härmed öfverkomna en af Handlanden J. Andersson icke till Rök försen, hit ingifven Skrift, hvori Andersson förklarar sig villig att mot ett årligt arvode af Tvåhundra Kronor förestå Poststationen i Rök jäfvide stationen för förläggas vid Rejla; och då Andersson här vara för befattningen lämplig samt Rök är så nära beläget Rök att Poststationens förflyttning det hvarken kan medföra nån värd olägenhet för orten eller föranleda ändring af Stationens namn, för Konungens Befallningshållande hemåt till att Andersson till befattningen förordnas. Linkepinge Kott; Landokansliet den 24 Mars 1875.

Andersson
 Carl Stauber

Någon konkurrent hade Leonard Lynell inte väntat sig. När han fått höra om länsstyrelsens svar, skrev han den 9 april 1875 följande till poststyrelsen:

"Som icke någon tjänlig plats finnes i närheten, som min, och genom flere personers tillstyrkan till bibehållandet av postexpeditörsbefattningen härstädes, får jag vördsamt anmäla mig att fortfarande få innehava postexpeditörsbefattningen i Rök, emot en årlig lön tvåhundra kronor, beräknat från den 1sta nästa juni; då jag nu finner den något lättare och behagligare att sköta än i början, då posturerna genom det svåra yrväder som rasade, voro så oregelbundna, varigenom flera ledsamma och osanna omdömen om posternas skötande förspordes".

På samma brev skrev postmästare Stuart i Skänninge en vördsam tillstyrkan till Lynells ansökan att få fortfara med postarbetet. Detta medgav också poststyrelsen genom beslut den 20 april 1875. Den samtidigt medgivna regleringen av årsarvodet till 200 kronor blev bestående under hela Lynells tid som föreståndare. Dottern Alba Lynell tog över vid 1895 års ingång. Hon sade upp sig den 21 juni 1897 att gälla från den 1 oktober 1897 på grund av flyttning från orten. Poststyrelsen remitterade uppsägningen till postinspektören med anmodan "att vidtaga vederbörliga förberedande åtgärder för avslutande av kontrakt". Det följande ledigförklarandet ledde till ansökningar från skolläraren Gustaf Högberg, hemmansägaren Carl Otto Carlsson och fröken Ida Widlöf. Med klara motiveringar gav tf postmästare J Kindberg i Ödeshög förord åt den sistnämnda, som antogs av poststyrelsen.

Hon följdes under 2½ månader år 1903 av Hilda Elisabet Widlöf. I maj 1903 tog målarmästaren Johan Oskar Sandin över poststationen med oförändrat årsarvode, 200 kr. Han lyckades få detta höjt till 300 kr vid 1909 års ingång.

Hilda Elisabet tog tillbaka poststationen den 1 oktober 1909 med höjning av årsarvodet till 360 kr men blott för en kort period även denna gång. Från den 20 maj 1910 finner vi nämligen stationsföreståndaren Oscar Salomon Hezekiel Norrby som ansvarig med poststationen (diarienummer 1 b 1289/1910). Bytet skedde på grund av att poststationen flyttades till järnvägsstationen fem dagar efter att järnvägen Mjölby-Hästholmen öppnades för provisorisk trafik på delsträckan Mjölby-Rök. Hela sträckan mellan Mjölby och Hästholmen öppnades för allmän trafik den 1 september 1910.

Med posten i järnvägsstationen fick Rök-borna vänja sig vid samme föreståndare under lång tid. Norrby satt lugnt på sin post under 34 år och efterträddes 1944 av Karl Geijer Örlind. Persontrafiken på järnvägen lades ner den 1 juni 1958, men redan i november 1957 skildes post och järnväg åt formellt. Mellan stationsföreståndaren och postverket tecknades ett personligt avtal. Posten fanns kvar i stationshuset till poststationens nedläggning med april månads utgång 1966.

Trehörna



1875-01-01--1965-04-30

Trehörna socken finner vi i södra delen av Lysings härad. Där öppnades med 1875 års ingång en poststation med skolläraren Carl Fridner som föreståndare. Hans årsarvode blev från början 100 kr, samma belopp som tillkom samtliga fyra poststationsföreståndare i Lysings och Dals härader vid kronobrevbäringens upphörande i dess ursprungliga form.

Vid ett sammanträde den 1 november 1877 på landskansliet i Linköping diskuterades med postens representanter frågan om eventuell indragning av vissa poststationer i samband med inrättande av lantbrevbäring. I en sammanfattning konstaterades följande: "Genom indragning av ovanstående 13 poststationer besparas årligen i arvode till föreståndare kr 1555".

De 13 poststationer, som då befarades vara "på fallrepet", var sådana som hade haft förhållandevis liten frimärksförsäljning eller som av andra skäl befunnits vara "obehövligen". Det rörde sig om **Svinhult, Malexander, Västra Eneby, Stjärnorp, Rystad, Ö.Skrukeby, Vist, Västra Husby, S:t. Anna, Qvarsebo, Varv, Örberga och Trehörna**. Förhandlingarna 1877 kan betraktas som preliminära funderingar. När man kom till kritan, som det heter ibland, skulle det visa sig, att blott fem av de 13 uppräknade poststationerna blev ersatta med lantbrevbäring under den följande perioden. Trehörna hörde inte till dem. Där såldes frimärken för 212 kr år 1876 och för 216 kr år 1877. En orsak till att Trehörna poststation fick vara kvar finner vi i följande utdrag ur poststyrelsens brev den 5 februari 1878 till länsstyrelsen:

"Gångposten å linjen Sommen - Trehörna, 0,9 mil, har ansetts böra utbytas mot lantbrevbäring; och fråga har även varit å bane att indraga poststationen i Trehörna; men enär nu föreståndaren för poststationen, på sätt bilagde skrivelse utvisar, erbjuder sig att mot ett årligt arvode av postmedlen å endast femtio (50) kronor fortfarande bestrida sin befattning, får Styrelsen anhålla om Kungl. Majt:s Befallningshavande ej må anse skäl förekomma att tills vidare bibehålla denna poststation och i sådant fall även gångposten där emellan och Sommen, för vilken legoersättningen för närvarande utgår med 98 öre milen".

Länsstyrelsen remitterade ärendet genom en avskrift till kronofogde Widegren "som i anledning av Kungl. Generalpoststyrelsens ovanstående skrivelse skyndsamligen har att icke allenast från vederbörande kommuner och andra vilkas rätt kunna vara av ifrågasatta indragningarna eller förändringarna beroende, infordra och insända yttrande i ämnet, utan och i övrigt vidtaga de åtgärder samt inkomma med de upplysningar och förslag, vartill skrivelsen giver anledning".

På den tiden var det inte fråga om sådan kontering att var och en såg till sin fördel. Man hade förmåga att betrakta ärendena i sin helhet och kunde finna lösningar som var till fördel för länsstyrelsen, poststyrelsen och allmänheten.

===== Posthistoria från Dals och Lysings härader =====

Det fick ta sin tid innan länsstyrelsen kom med det slutliga svaret. Någon fara för omedelbar indragning av de berörda poststationerna var det sålunda inte. En extra kyrkostämma hölls med Trehörna församling den 11 augusti 1878. Protokollets § 2 innehöll bl a följande text: "Såsom skäl för stationens bibehållande anfördes det långa avståndet från närmaste poststation, vilket, då postverket numera övertagit brevbäringsskyldigheten, skulle orsaka det samma ungefär samma kostnad som den nuvarande stationen. Alldenstund församlingen tillhör tvenne härader och län, blir tjänstebrevens antal alltid större, än eljest kan vara förhållandet".

Länsstyrelsens svar till poststyrelsen daterades den 5 oktober 1878. Däri meddelades, att länsstyrelsen ansåg att poststationerna i Trehörna och Västra Husby borde bibehållas. Som framgår av det tidigare, blev det fler än dessa två poststationer som undgick indragning när man kom närmare definitivt beslut, men det ligger utanför området för denna skrift. Postinspektorn i Linköping skickade den 12 december 1878 till poststyrelsen ett underskrivet kontrakt avseende lägre ersättning från postverket för sysslan som poststationsföreståndare i bl a Trehörna. Poststationen var under fortsatt uppsikt, särskilt som Fridner också svarade för postföringen mellan Sommen och Trehörna. För denna svarade han kontraktsligt men torde ha lejt ut själva transporten till någon annan. Det var postinspektionen som svarade för uppföljningen och den 8 februari 1880 hemställde postinspektör P Ch Bergman till poststyrelsen "huruvida icke, då Fridner erbjudit sig att fortfarande efter kontraktets upphörande bestrida sagde gångposts befordran emot en från 98 till 55 öre milen nedsatt lega, Kungl. Styrelsen skulle pröva skäligt att med honom härom uppräta kontrakt, utan att de åtgärder, som anbefallas i Kungl. Styrelsens skrivelse hit den 17 sistlidne månad, dessförinnan av mig vidtagas, enär jag hyser fruktan därför, att Fridner, om han å en auktion bliver ensam spekulant, icke åtnöjer sig med denna ersättning, vilken synes mig vara så låg, som man kan våga hoppas erhålla".

De åsyftade åtgärderna var ny prövning av poststationens indragning, något som föranlett Fridner att söka motverka genom att erbjuda sig minska postverkets utgifter genom sänkning av sin ersättning även för postbefordran. Så räddades poststationen "vid den andra attacken". Men Fridner förblev länge en av de sämst betalade poststationsföreståndarna. När han sade upp sig den 16 september 1892 för tillämpning från 1893 års ingång "i anseende till avflyttning från orten", efterträddes han av handlanden Johan Gustafsson med 50 kr i årsarvode samt ersättning av en krona för varje transport mellan Sommen och Trehörna fram och åter. Denne lyckades få årsarvodet höjt från 50 till 125 kronor enligt ett nytt kontrakt den 23 oktober 1894.

Gustafsson skrev den 9 mars 1897 till poststyrelsen och bad att få flytta poststationen från sin lanthandel vid Erikslund till sin gård Hult. Vid den följande remissbehandlingen uttalade kommunalstämman i Trehörna den 28 mars, att det "ifrågasatta läget vid Hult är beläget för långt söderut i socknen och vill stämman förorda, att poststationen varder såsom hittills förlagd närmare sockenkyrkan". Nu erbjöd sig Gustafsson att kostnadsfritt låta transportera från Hult till Trehörna kyrka "den post som är avsedd att utdelas bland kyrkobesökande". Detta var inte nog och sedan folkskolläraren Karl Markus Ljungkvist erbjudit sig att bli poststationsföreståndare, antogs denne.

===== Posthistoria från Dals och Lysings härader =====

Ljungkvist, som sålunda övertog poststationen den 1 oktober 1897, fick årsarvodet höjt från 125 till 200 kr år 1903 och till 300 kr år 1908. Villkoren förbättrades efter hand och anbudssystemet upphörde. Hildur Gustavsson övertog poststationen den 1 mars 1938 och fick uppleva dess indragning med april månads utgång 1965.

Flugebo

Ej poststation

Bland åtskilliga intressanta exempel på orter som förgäves sökt att få en egen poststation finns Flugebo i Trehörna socken nära gränsen till Småland. Efter flera försök hade invånarna i Linderås församling i Jönköpings län lyckats få till stånd en lantbrevbäring till Hakebo by alldeles söder om länsgränsen. Ursprungligen hade man bett att få lantbrevbäring på hela sträckan mellan Linderås och Trehörna. Det skulle ha inneburit lantbrevbäring inom östgötskt område från en småländsk ort.

När postinspektör Adolf Malmgren överlämnade ärendet jämte ett förslagskontrakt till poststyrelsen, yrkade han på att linjen skulle sträckas fram till Flugebo handelsbod men avstyrkte utsträckning ända till Trehörna. Det blev således ett gränsoverskridande då. Den förste lantbrevbäraren började i juli 1906 och sade upp sig i mars 1908, då bytt mot en ny.

Behovet av en egen poststation i Flugebo underströks allt efter som postmängden ökade. Men det var nära till omgivande poststationer, Adelöv, Gripenberg, Trehörna och Ödeshög. Inte heller var det så långt till postkontoret i Tranås. Var och en kunde hämta sina brev och tidningar, när lantbrevbäraren hade lämnat dem till Flugebo handelsbod. Handlanden tog också emot post från sina kunder för vidare befordran med lantbrevbäraren. I en framställning i november 1913 med underskrifter från företrädare för 96 familjer sade man sig *"kännbart ha saknat förmånen att få avlämna och emottaga värdeförsändelser på bekvämare sätt"*. Sådana försändelser måste kvitteras i förväg och sedan kunde man hämta dem i handelsboden, när lantbrevbäraren hade lämnat dem på den följande turen från Linderås.

Postmästare Johannes Blavier i Tranås insåg, att en poststation i Flugebo förmodligen inte skulle uppvisa någon större rörelse men tillstyrkte ändå framställningen med hänsyn till att utgifterna för postverket skulle bli låga. De skulle begränsas till poststationsföreståndarens arvode, 100 kronor om året. Några postföringskostnader skulle inte tillkomma genom att lantbrevbäraren kunde ta med sig poststationens säck i båda riktningarna.

Kronolänsmannen i Lysings härad ansåg däremot, att *"en poststation vid nämnda ställe knappast torde vara av behovet påkallad"*. Den enda ändring han kunde tänka sig var att låta posten till Flugebo komma norrifrån, så att invånarna fick postadress Trehörna i stället för Linderås. Inte heller postdirektören i Linköping fann behovet av en poststation i Flugebo styrkt och poststyrelsen beslöt vid föredragning den 13 juni 1914, att ärendet inte skulle föranleda vidare åtgärd.

1875-01-01--1958-10-31
Namn Arneberga 1888-11-14--1958-10-31

Örberga(Arneberga)

Organisten och klockaren Carl August Sjölander antogs till föreståndare för poststationen i Örberga med 1875 års ingång på länsstyrelsens förslag vid förberedelserna för kronobrevbäringens avskaffande. Han blev uppsagd av arbetsgivaren drygt 13 år senare och poststationens flyttades tre kilometer till järnvägsstationen i Arneberga. Detta hälsades sannerligen inte med applåder av dem som vant sig vid betjäning vid poststationen i Örberga. Kronolänsmannen Ludvig Ljungholm uttryckte sig bl a på följande sätt när han ett par år efter omorganisationen begärde viss förbättring i postgången:

"Sedan den nya järnvägen Vadstena-Ödeshög kommit till stånd och därigenom en lättare kommunikation erhållits genom Dals härad, trodde man, att även en bekvämare och billigare postförbindelse skulle komma att beredas ortens befolkning, och så har väl även i allmänhet, med ett enda undantag, skett. Efter Örberga poststations indragning inrättades poststation vid den 0,5 mil från Vadstena, på ett kallt gärde och fjärran från tätbebyggda ställen samt således i en folktom trakt belägna Arneberga station å ovan-nämnda järnväg."

Härför utgår nu lantbrevbäring tvenne gånger i veckan till Örberga och Nässja kyrkor, den förra belägen omkring 4 kilometer och den senare omkring en nymil från stationen, och är väl denna brevbering huvudsakligast till för kyrkoposternas befordran, ty de enskilde, som därav njuta fördel, kunna lika bekvämt, om ej bekvämare, betjäna sig av postkontoret i Vadstena, då de på järnvägen kunna erhålla väska kostnadsfritt till Arneberga."

Jag lämnar här länsmannens brev efter detta prov på skrivkonst. Hans önskemål om förbättring av postförhållandena för den mera missgynnade Herrestads socken genom att förflytta Arneberga poststation till Herrestad föranledde inte någon åtgärd av poststyrelsen. Som vi ser i det följande fick emellertid Herrestad så småningom också post i järnvägsstationen, även om det skulle dröja ett kvarts sekel efter att den förenade post- och järnvägsstationen hade öppnats i Arneberga.

Poststationen i Arneberga avvecklades med oktober månads utgång 1958. Intill dess svarade följande järnvägsanställda för platsens postservice: August Wallentin Larsson (1888-1893), Gustaf Adolf Granath (1893-1898), Carl Oscar Julius Malmén (1898-1910), Simon Jonas Malm (1910-1911), Otto Fredrik Karlsson (1911-1928) och Edit Hilda Vilhelmina Gustafsson (1928-1958).

Alvastra

En förenad post- och järnvägsstation öppnades i Alvastra den 14 november 1888 med stationsföreståndaren Carl Wiktor Falkenström som ansvarig . Han avlöstes 1897 av Thure Tollin som tjänstgjorde till 1901. Därefter ansvarade följande järnvägsanställda för posten i Alvastra: David Hilding Gyllenhammar (1901-1921), Alfred Velander (1921-1931), Gustaf Emil Emelin (1932-1942) och Margit Maria Johansson-Rydberg (1943-1958).

Det kan synas egendomligt att en poststation inrättades i Alvastra på bara två kilometers avstånd från Hästholmens station. Postinspektionen hade emellertid i sin framställning till poststyrelsen den 1 november 1888 framhållit att Alvastra skulle "bliva anknytningspunkten för den trafik järnvägen kommer att förmedla till och från Heda och Röks socknar, och då i grannskapet är boende skogsinspektör och förlagd en skogsskola, torde det finnas nödigt att poststation därstädes anordnas".

När poststationen drogs in den 31 oktober 1958, inrättades ett postombud som under tiden till och med mars 1966 utväxlade post med Hästholmen och under perioden april 1966 - mars 1970 med Ödeshög. Postombudet drogs in den 31 mars 1970. Det uppges under båda perioderna ha haft datumstämplar med dubbelnamn.

Borghamn

Med järnvägen kom posten också till Borghamn. Dagen efter tågstart öppnades en förenad post- och järnvägsstation i Borghamn den 14 november 1888. Till och med oktober 1958 bestod föreningen och följande järnvägsmän hade ansvaret för posten: Oskar Leonard Kind (1888-1889), Simon Jonas Malm (1889-1893), August Wallentin Larsson (1893-1897), Gustaf Arvid Pettersson (1897-1919), Karl Emil Larsson (1919-1931), Alfred Welander (1931-1938), David Leonard Gustafsson (1938-1952), Oskar Witus Wallentin Johansson (1952-1956) och Ulf Arne Andersson (1957-1958).

Siv Barbro Ingrid Kvist blev föreståndare för poststationen när den skildes från järnvägen den 1 november 1958. Poststationen fanns emellertid kvar i stationshuset men drogs in den 30 april 1975. Barbro Kvist tjänstgjorde också som lantbrevbärare. Som ett komplement inrättades ett postställe vid poststationens indragning, en innovation under det expansiva 1970-talet. Med ny terminologi kallades poststället för postkontor vid 1986 års ingång. Detta "postkontor" drogs in med utgången av mars 1988 men namnet fick behållas som ortsadress. Ett avtal tecknades också med Konsum om att förmedla post med lantbrevbäraren åt kunder som denna inte kunde komma i kontakt med under turen.



Svan(s)hals

Vid kommunalstämman med Svanshals församling den 22 december 1890 fick § 11 i protokollet följande utformning:

"Till denna stämman hade på fleras begäran blivit utlyst behandling av frågan om åstadkommande av bättre postgång till socknen. Vid föredragning härav upplystes, att sedan kärpposten upphört emellan Väderstad och Ödeshög, en del av församlingen flyttat sin post till Väderstad och en del till Röks station, men att kostnader och oredighet uppstått till följe av det långa avståndet, som är till Väderstad 0,7 mil och till Rök 0,4 mil. Efter en stunds överläggning beslutade stämman enhälligt att ingå till Kungl.Generalpoststyrelsen med begäran om erhållande av poststation inom församlingen och utsågs Herr Greve Conrad Reventlow på Kyleberg och Aug Anderson i Svanshals att hos Kungl.Generalpoststyrelsen göra denna framställning".

Denna framställning daterades den 29 januari 1891. Den åberopade två bilagda förbindelser, en från postföraren mellan Mjölby och Väderstad att utsträcka sin tur till Svanshals för 75 öre per gång och en från folkskolläraren Teodor Nylén att förestå den önskade poststationen mot 100 kr i årsarvode. Postmästare August Möllerberg i Mjölby fann vid den följande undersökningen, "att församlingen mycket väl är i behov av poststation och bättre postgång än vad som nu är fallet, i synnerhet som anspråken för dess skötande icke är av någon nämnvärd betydelse utan ganska billigt för den påpasslighet som erfordras för postens skötande och då skjutslegan är i provisionsvis därefter anses postverket icke kunna komma att göra förluster i händelsevis poststation bliver inrättad i Svanshals".

Redan dagen efter att postmästarens remissvar blivit instämplat i poststyrelsens kansli beslöt man om bifall till framställningen för tillämpning från april månads början. För postföringen tillämpades då denna tidtabell.

		Mjölby—Svanshals.			
		Nymil.	(Från den 1 april 1891.)		
M. O. F. L.	—	7,30	Mjölby postkontor.....	M. O. F. L.	6,00
M. O. F. L.	9,15	9,30	Väderstads poststation	M. O. F. L.	4,00
M. O. F. L.	10,30	—	Kylebergs egendom	M. O. F. L.	—
			Svanshals' poststation	M. O. F. L.	3,00

Skollärare Nylén efterträddes 1902 av fröken Hedvig Maria Carlsson, som emellertid fick lämna befattningen i maj 1910. Poststationen flyttades då till den lilla järnvägsstationen vid stambanan och stationsförmannen Ernst Victor Tollén fick ansvara för både post och järnväg. Under poststationens fortsatta existens var den förenad med järnvägsstationen. Dess namn, som oriktigt hade angetts som Svanshals vid tillkomsten, ändrades från den 1 juni 1916 till Svanshals (diarienummer 1916:198).

Stationsförman Tollén ansvarade för posten i Svanshals till 1912, varefter följande järnvägsanställda skötte posten till poststationens indragning den 16 november 1957: Johan Viktor Kallerhed (1912-1940), Maud Gunborg Lovisa Pettersson (1940-1946), Eivor Viktoria Valfridsson (1946-1947), Gulli Linnéa Eklund (1947-1955) och Aina Ångman (1955-1956) - därefter vakans.

1904-02-01--1958-10-31

Väversunda

En poststation öppnades i Väversunda den 1 februari 1904, sedan hållplatsen hade förvandlats till en fullständig trafikstation. Järnvägens stationsföreståndare Karl Robert Nordell blev ansvarig även för postgöromålen. Han var på plats till 1926, då han efterträddes av Ingrid Olivia Karlsson. Hennes tid som föreståndare varade till 1949. Då tillträdde den tredje och sista poststationsföreståndaren i Väversunda, Karin Ingeborg Johansson, som fick uppleva poststationens indragning med oktober månads utgång 1958.

1913-07-01--1958-10-31

Herrestad

Det skulle dröja till den 1 juli 1913 innan någon poststation inrättades i Herrestad. Några av kommunalstämman utsedda representanter hade gjort en framställning till poststyrelsen i december 1888 om att få en poststation där. Postinspektören anförde då i sitt svar till poststyrelsen "att Herrestads allenast tre kilometer från Arneberga poststation belägna anhaltstation förestås av en banvakt, som icke torde vara lämplig till föreståndare för en poststation å platsen".

Utan framgång gjorde man en förnyad framställning 1890, som för övrigt ändå tillstyrktes av länsstyrelsen. Det var den i ett föregående avsnitt kort berörda tanken att få flytta Arneberga poststation till Herrestad. I det där delvis citerade brevet från länsmannen uttryckte denne också sin åsikt om styvmoderlig behandling av Herrestads kommun, som hade offrat 3500 kronor på järnvägen utöver den aktieteckning som de närmast berörda jordägarna hade gjort. Däremot hade, enligt länsmannens brev, "Örberga kommun ej bidragit med ett enda öre utan tvärtom sökt motarbета järnvägens tillkomst".

När ärendet avgjordes till nackdel för sökandena, fäste poststyrelsen avseende vid uppgifterna att kronolänsmanskontoret väntades flytta till Vadstena och att poststationen i Arneberga av uppördssiiffrorna att döma tycktes vara väl anlitad. Mest avgörande torde dock det faktum ha varit att styrelsen för Fågelsta-Vadstena-Ödeshögs järnväg inte ansåg sig ha råd att anställa en för postarbetet i Herrestad mera kvalificerad person än den där då befintliga banvaktshustrun. Ersättningen från posten skulle enligt poststyrelsens erbjudande komma att uppgå till 120 kronor per år, medan järnvägen räknade med en merutgift av 400 kr vid förändrad bemanning av stationen.

Men så småningom gick det vägen, som man säger och poststationen i Herrestad öppnades alltså den 1 juli 1913 med Carl Ludvig Lund som ansvarig föreståndare till 1923. Han följdes av Edvin Harald Ljungblad under nio månader 1923, Karl Alfred Granath (1923-1927) och Astrid Emilia Granath (1927-1958). Poststationen drogs in den 31 oktober 1958.

==== Posthistoria från Dals och Lysings häraders =====

1915-05-01--1957-11-16

Hedaslätt

På Mjölby-Hästhalmens järnväg fanns en liten station som kallades Heda. I en framställning till poststyrelsen (diarienummer 1 b 1915:169) begärdes en poststation där. På grund av risk för förväxling med poststationerna i Hede och Hejde fick poststationen suffixet *slätt* vid poststyrelsens beslut om dess inrättande från maj månads ingång 1915. Följande järnvägsanställda svarade för postgöromålen: Alarik Eberhard Natanael Sundström (maj-sept 1915), August Martin Peterson (1915-1918), Karl Jansén (1918-1919), Eric Tycke (1919-1926), Einar Johansson (1926-1940), Julia Erlandsson (1940-1945), Aina Angman (1945-1955) och Gulli Linnéa Eklund (1955-1957). Poststationen Hedaslätt drogs liksom den i Svanhals in den 16 november 1957.

1918-04-01--1958-09-30

Boet

Handlanden A E Andersson vände sig i ett brev den 10 februari 1905 direkt till poststyrelsen med förslag om en poststation i Boet. Det fanns då lantbrevbäring från Ödeshög till Ruskilsby. Postmästare Emil Lundgren i Ödeshög fick via postinspektionen ärendet på remiss. Han svarade den 8 april 1905 att det då inte fanns behov av en poststation så långt söderut i socknen. Den del av lantbrevbärarens post, som avsåg en eventuellt blivande poststations område, beräknades beröra 15 gårdar med omkring 10 brev och 30-40 tidningsexemplar per postdag. På postinspektionens hemställan fann poststyrelsen vid föredragning den 19 maj 1905 att framställningen inte borde bifallas.

En ny framställning mer än tio år senare (diarienummer 1 b 1917:4544) var framgångsrik och den 1 april 1918 öppnades poststationen med namnet Boet. Till föreståndare antogs handlanden Erik Gerhard Rydbeck med 300 kr i årsarvode. Poststationen blev kvar i släkten under hela dess existensperiod. Erik Gerhard avlöstes sålunda 1947 av Bengt Rune Gerhard Rydbeck. När han slutade 1952, övertog Karl-Eric Ivar Rydbeck befattningen på vakans. Det fanns redan då funderingar på poststationens indragning, men dessa kunde inte förverkligas förrän med september månads utgång 1958.

==== Posthistoria från Dals och Lysings häraders =====

Ej poststation

Nässja

Med länsstyrelsens förslag under 1874 om ny organisation av postnätet i anslutning till att ansvaret för kronobrevbäringen skulle övertas av postverket fick poststyrelsen åtskilliga förslagskontrakt, som efter poststyrelsens bedömning inte kunde antas. De flesta refuserade kontrakten avsåg poststationer eller postföring i sådana fall *"då desammas anordnande icke synes skäligen kunna grundas på bestämmelserna i Kungl. kungörelsen den 5 december 1873 om kronobrevbäringens upphörande och om sättet för fortskaffande av de försändelser, för vilka nämnda brevbäring fått anlitas, så mycket mindre som för ifrågavarande orter tillfälle blivit berett att i allmänhet för sin postutväxling kunna begagna lösväska som med allmän post fortskaffas"*.

Av detta skäl återsände poststyrelsen den 10 december 1874 till länsstyrelsen mottagna kontrakt avseende föreslagna poststationer i Rappestad, Sjögestad, Ledberg, Nykil, Gammalkil, Flistad, Kockrike, Älvestad, Krigsberg, Egebyborna, Ljung, Lönås, Fornås, Wallerstad och Fivelstad. Några av dessa platser kom att få egna poststationer vid senare tillfällen.

Poststyrelsen hade också fått förslagskontrakt avseende en poststation i Nässja och en postföring från Vadstena till Nässja. Även dessa båda kontrakt returnerades till länsstyrelsen med poststyrelsens brev den 10 december 1874, men av helt andra skäl än de ovan nämnda 15 föreslagna poststationerna. Om Nässja skrev poststyrelsen sålunda följande i det nämnda brevet:

"Av Ljungs, Dals och Aska häraders fögderi hava upprättats alternativa kontrakt om poststationsföreståndarebefattning antingen i Nässja eller Örberga liksom också om postföring mellan Vadstena och Nässja eller mellan Vadstena och Örberga; men enär poststationen i Örberga ansetts företrädesvis böra anordnas samt kontrakt med föreståndare för denna station och om postbefordran mellan Vadstena och densamma blivit godkända på sätt här ovan förut är omförmålt, får Kungl. Generalpoststyrelsen härhos bifoga bägge exemplaren av de sålunda icke erforderliga kontrakten som upprättats med organisten C F Pettersson såsom föreståndare för poststation i Nässja och med Gustaf Svahn i L:a Fridhem om posts fortskaffande från Vadstena till Nässja och åter."

Man kan tyda beslutet så, att i valet mellan Örberga och Nässja var det Nässja som fick stryka på foten. Nässja-borna nöjde sig med att hämta posten i Vadstena och de avböjde till och med möjligheten att få lantbrevbäring några år senare. Detta framgår av protokollsutdraget från den extra kommunalstämman den 7 april 1878, återgiven härintill. Långt senare skulle man ändå få anslutning till en lantbrevbäringslinje.

Den posthistoriska utvecklingen har i denna skrift berörts sporadiskt med val slumpvis av enstaka händelser från olika tidsperioder. Det skulle kräva mycket omfattande forskning för att tränga djupare. Någon mera allsidig belysning kan inte åstadkommas utan långvariga studier i Postens centralarkiv efter vederbörligt tillstånd. Tyvärr har jag som pensionär inte sådana resurser att jag kan realisera detta. Växjö den 15 mars 1996.

Erik Lindgren